

سیاست خارجی روسیه

خارج دور

مترجم: آقای دکتر:

سعید خامنه‌ای

مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی

تهران - ۱۳۹۸

فهرست نویسی

سرشناسه: خاوری‌نژاد، سعید، ۱۳۶۲-

عنوان و نام پدیدآور: سیاست خارجی روسیه: خارج دور / گردآوری و ترجمه: سعید خاوری‌نژاد؛ [برای] مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، اداره چاپ و انتشارات، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۴۵۸ ص.

شابک: ۷-۹۰۷-۳۶۱-۹۶۴-۹۷۸

بها: ۶۵۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

موضوع: روسیه - روابط خارجی

موضوع: روسیه - سیاست و حکومت

شناسه اثر: روسیه - وزارت امور خارجه. مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

شناسه افزوده: ایران. وزارت امور خارجه. اداره چاپ و انتشارات.

رده بندی کنگره: ۷۶۴ DF

رده بندی دیویی: ۳۲۷.۷

شماره کتابشناسی: ۵۸۰ ۶۲۲

سیاست خارجی روسیه خارج دور

گردآوری و ترجمه: سعید خاوری‌نژاد

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

همراهی امور نشر: بیتا طهرانیان

ویراستار ادبی: عصمت دری‌کوند

صفحه‌آرایی: سحر حسینی صنعتی

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

اداره چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی، چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۲۹۷۰۲۹، نمابر: ۲۲۸۳۲۵۶۵

فروشگاه شماره ۱: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، خیابان شهید آقایی

تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، ساختمان ناشران، طبقه همکف پلاک ۱۶/۲۲

تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲-۰۲۱، تلفن فاکس: ۶۶۹۵۲۲۹۰-۰۲۱، تلفن همراه: ۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱-۰۹۳۵۹۳۰۴۳۷۱

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------	----

بخش اول: روسیه در خاورمیانه

۱. راهبرد روسیه در خاورمیانه	۱۵
- سیاست خارجی روسیه و خاورمیانه	۱۷
اصول سیاست خارجی مسکو	۱۸
سوریه	۲۱
- اقدامات دیپلماتیک روسیه	۲۳
روابط بده‌بستانی	۲۳
محدود شدن امکان بالقوه اتحاد روسیه با ایران غیر قابل عبور	۲۴
استفاده دولت‌های خاورمیانه از روسیه به عنوان «پیل» پیامی برای غرب	۲۵
تجارت و سرمایه‌گذاری روسیه - خاورمیانه	۲۶
انرژی به عنوان مؤلفه اساسی سیاست خارجی	۲۷
اعمال قدرت از طریق تجارت تسلیحاتی	۲۸
- راهبرد روسیه در خاورمیانه	۳۰
رئوس راهبرد روسیه در خاورمیانه	۳۰
محدودیت‌های راهبرد روسیه در خاورمیانه	۳۳
- نتیجه‌گیری	۳۴
- یادداشت‌ها و ارجاعات	۳۶
۲. سیاست روسیه در خاورمیانه: انگیزه‌ها و روش‌ها	۴۱
مقدمه	۴۱
- چرخش روسیه به خاورمیانه پس از ۲۰۱۲	۴۲
حضور تاریخی روسیه در خاورمیانه	۴۳

۴۵..... حضور دستخوش تغییر روسیه در خاورمیانه پس از ۲۰۱۲.....

۴۵..... از ۲۰۱۲ تا اواخر ۲۰۱۳.....

۴۸..... از اواخر ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵.....

۵۰..... از ۲۰۱۶ تا کنون.....

۵۱..... - محرکه‌های تغییر.....

۵۱..... چرا ۲۰۱۲ نقطه عطف بود؟.....

۵۵..... فراتر از منازعه با غرب.....

۵۸..... منافع امنیتی روسیه.....

۶۱..... اهمیت اقتصاد.....

۶۷..... منافع شرکت‌های بزرگ نفت و گاز روسیه.....

۷۱..... پرداختن به اروپا.....

۷۴..... گاز طبیعی و نقشه راه روسیه.....

۷۹..... نفوذ روسیه در خاورمیانه.....

۷۹..... تبیین راهبرد روسیه در منطقه.....

۸۳..... محدودیت‌های نفوذ روسیه.....

۸۷..... - نتیجه‌گیری.....

۹۰..... - یادداشت‌ها و ارجاعات.....

۹۹..... ۳. زوج قدرت جدید: روسیه و ایران در خاورمیانه.....

۱۰۱..... - تعبیر روابط بین‌الملل در تهران و مسکو.....

۱۰۳..... - سوریه: آزمون همکاری.....

۱۰۵..... حوزه‌های هم‌گرایی.....

۱۰۷..... حوزه‌های واگرایی.....

۱۱۱..... - اتکای مسکو بر تهران.....

۱۱۷..... - بحث منفعت ایران در ارتباط با روسیه.....

۱۱۸..... طرف‌داران روسیه.....

۱۱۹..... طرف‌داران موازنه مجدد.....

- ۱۲۲..... راه میانه.....
- ۱۲۴..... - آینده روابط تهران - مسکو.....
- ۱۲۹..... - یادداشت‌ها و ارجاعات.....

بخش دوم: روسیه در آسیای جنوبی

۴. منافع راهبردی روسیه در آسیای جنوبی..... ۱۳۹
- زمینه تاریخی سیاست راهبردی روسیه در آسیای جنوبی..... ۱۳۹
- منافع راهبردی روسیه در آسیای جنوبی..... ۱۴۳
- اهمیت بریکس..... ۱۴۵
- دولت پوتین..... ۱۴۶
- بازی بزرگ روسیه در آسیا..... ۱۴۸
- اصلاح سیاست گذاری..... ۱۴۹
- جمع‌بندی..... ۱۵۰
- پیشنهادهای..... ۱۵۲
- یادداشت‌ها و ارجاعات..... ۱۵۳
۵. ۷۰ سال رابطه هند و روسیه: رئوس سیاست متغیر روسیه در آسیای جنوبی..... ۱۵۵
- مقدمه..... ۱۵۵
- دوره شوروی (۱۹۹۱ - ۱۹۴۷)..... ۱۵۷
- دوره پسا شوروی..... ۱۶۲
- سناریوی فعلی..... ۱۶۵
- نتیجه‌گیری..... ۱۶۸
- یادداشت‌ها و ارجاعات..... ۱۶۹
۶. تجدید روابط روسیه و پاکستان: روندها و آینده قابل تشخیص..... ۱۷۳
- مقدمه..... ۱۷۳

۱۷۵.....	پیشینه مختصر.....
۱۷۶.....	مرور تحولات اخیر.....
۱۷۸.....	رفع بی‌اعتمادی.....
۱۷۹.....	منافع هم‌گرا.....
۱۸۰.....	نقش پاکستان در یکپارچگی پان‌اوراسیایی.....
۱۸۲.....	پاکستان و شراکت روسیه و هند.....
۱۸۴.....	نقش ایالات متحده.....
۱۸۵.....	چشم‌اندازهای همکاری اقتصادی.....
۱۹۲.....	چشم‌اندازهای همکاری دفاعی.....
۱۹۳.....	حلقه گمشده.....
۱۹۴.....	نتیجه‌گیری.....
۱۹۵.....	یادداشت‌ها و ارجاعات.....

بخش سوم: ۱۵۱ به ۲۰۱ آسیای جنوب شرقی

۲۰۱.....	۷. معنای چرخش روسیه به شرق برای آسیای جنوب شرقی.....
۲۰۳.....	پیوندهای اقتصادی روسیه با آسیای جنوب شرقی: سایه چین.....
۲۰۵.....	روابط نظامی روسیه با آسیای جنوب شرقی: بمب‌ها و گل‌ها.....
۲۰۸.....	روسیه، آسه‌آن و معماری امنیتی منطقه: تماشاگری بی‌علاقه.....
۲۱۰.....	روسیه و دعوای دریای جنوبی چین: رویکردی خویش‌دارانه.....
۲۱۲.....	نتیجه‌گیری.....
۲۱۳.....	یادداشت‌ها و ارجاعات.....

۲۱۷.....	۸. روابط روسیه و آسیای جنوب شرقی: در سایه چین؟.....
۲۲۰.....	مسیر سیاست خارجی روسیه در آسیای جنوب شرقی: راهبردی یا تاکتیکی؟.....
۲۲۳.....	در سایه چین؟ عملکرد کرملین در آسیای جنوب شرقی پس از اوکراین.....
۲۲۸.....	حضور در فضای پرتلاطم دریای جنوبی چین: روسیه به عنوان عاملی امنیتی؟.....

نتیجه گیری.....	۲۳۲
یادداشت‌ها و ارجاعات.....	۲۳۳
۹. روسیه و آسه‌آن: در جست‌وجوی هم‌افزایی اقتصادی و توافق سیاسی..... ۲۳۹	
- آغازی دیر هنگام.....	۲۴۱
- منابع جدید برای شراکت.....	۲۵۱
انرژی.....	۲۵۲
اقتصاد پاک انرژی (جدیدپذیر).....	۲۵۵
زیرساخت حمل‌ونقل.....	۲۵۷
فناوری اطلاعات.....	۲۵۸
ادغام اقتصادی.....	۲۶۰
- ایدئولوژی: زمینه مشترک.....	۲۶۳
مخالفت با جهان‌شمولی.....	۲۶۳
رشد مهم‌تر از آزادی.....	۲۶۵
جهان چندقطبی.....	۲۶۷
- ابزاری برای روسیه.....	۲۶۹
- نتیجه‌گیری.....	۲۷۰
- یادداشت‌ها و ارجاعات.....	۲۷۱

بخش چهارم: روسیه در آفریقا

۱۰. بازگشت روسیه به آفریقا.....	۲۷۷
مقدمه.....	۲۷۷
پیوستن به موج جدید تکاپو برای آفریقا.....	۲۷۹
قابلیت بالقوه آفریقا از نگاه روسیه.....	۲۸۳
شرکت‌های روسی فعال در آفریقا.....	۲۸۸
نقش بریکس در روابط روسیه و آفریقای جنوبی و آفریقا.....	۲۹۱

۲۹۵.....	روسیه چه چیزی می‌تواند به آفریقا ارائه کند؟.....
۲۹۷.....	اهمیت نقش روسیه در آفریقا و چالش‌های آینده.....
۲۹۹.....	نتیجه‌گیری.....
۳۰۰.....	یادداشت‌ها و ارجاعات.....

۱۱. سیاست خارجی روسیه در قبال شمال آفریقا پس از بهار عربی..... ۳۰۳

۳۰۴.....	- سیاست خارجی روسیه در زمان پوتین.....
۳۰۶.....	- پرداخت در جاذبه روسیه به آفریقای شمالی.....
۳۰۶.....	لیبیا؛ از شراکت تا بیگانگی؟.....
۳۰۸.....	مصر؛ فرصت‌ها و - چالش‌ها؛ هژمون جدید؟.....
۳۱۰.....	تونس؛ ترکیب سیاست و نیازها.....
۳۱۱.....	مراکش؛ شراکت راه‌دی.....
۳۱۲.....	الجزایر؛ بازگشت به آغاز.....
۳۱۴.....	- نتیجه‌گیری.....

۱۲. تجدید منافع روسیه در شاخ آفریقا به عنوان قدرتی سستی و در حال ظهور..... ۳۱۷

۳۱۷.....	- مقدمه.....
۳۱۹.....	- پیشینه روابط روسیه و شاخ آفریقا.....
۳۲۱.....	دوره جنگ سرد.....
۳۲۴.....	سال‌های واپسین: دوره پس از جنگ سرد.....
۳۲۶.....	دوره پوتین.....
۳۲۹.....	- تجدید منافع روسیه در هریک از دولت‌های شاخ آفریقا.....
۳۳۰.....	روسیه و مثلث اتیوپی - اریتره - سودان.....
۳۳۲.....	روسیه و سومالی.....
۳۳۴.....	روسیه و جیبوتی.....
۳۳۵.....	روسیه و اوگاندا.....
۳۳۶.....	روسیه و کنیا.....

- ۳۳۸..... استفاده از مشکلات ابزارهای قدرت نرم در شاخ آفریقا
- ۳۳۹..... مشارکت روسیه در عملیات‌های مقابله با دزدی دریایی در خلیج عدن / شاخ آفریقا
- ۳۴۰..... نتیجه‌گیری
- ۳۴۲..... یادداشت‌ها و ارجاعات

بخش پنجم: روسیه در آمریکای لاتین

- ۱۳. پرداخت مجدد روسیه به آمریکای لاتین: موضع راهبردی، تجارت و روابط گذشته .. ۳۴۹
- ۳۴۹..... مقدمه
- ۳۵۲..... پیشینه
- ۳۵۶..... انگیزه‌ها
- ۳۵۸..... کشورهای موردتوجه در پرداخت مجدد روسیه
- ۳۶۰..... پرداخت روسیه از طریق مجامع چند جانبه
- ۳۶۱..... مناسبات نظامی
- ۳۶۵..... تمرکز تجاری در پرداخت مجدد
- ۳۶۷..... قومیت روس در آمریکای لاتین
- ۳۶۸..... زیرساخت فکری
- ۳۶۹..... مناسبات با سایر بازیگران فرمانطقه‌ای
- ۳۷۰..... تأثیر بر منطقه و ایالات متحده
- ۳۷۱..... تأثیرات اقتصادی
- ۳۷۲..... تأثیرات راهبردی
- ۳۷۵..... یادداشت‌ها و ارجاعات

- ۱۴. بازی راهبردی روسیه در آمریکای لاتین ۳۸۱
- ۳۸۱..... مقدمه
- ۳۸۲..... سیاست خارجی روسیه در زمان پوتین
- ۳۸۵..... دستور کار روسیه

- ۳۸۵.....اتحادها و روابط
- ۳۸۵.....تجارت و سرمایه‌گذاری
- ۳۸۶.....نمایش قدرت نظامی
- ۳۸۷.....عامل چین -
- ۳۸۸.....بازتاب‌های رویکرد شوروی -
- ۳۹۰.....کسب مجدد قدرت -
- ۳۹۲.....فروش تسلیحات و روابط امنیتی
- ۳۹۳.....مسلات، بازرگانی، تجاری و انرژی
- ۳۹۴.....ماری خبری و رسانه‌های اجتماعی
- ۳۹۵.....پرداخت سیاسی فرهنگی
- ۳۹۶.....درک آمریکایی لاتین: دیدگاه مسکو -
- ۳۹۷.....ملاقات مقامات عالی‌رتبه روسیه و آمریکای لاتین -
- ۳۹۸.....روابط دوجانبه -
- ۳۹۸.....تعمیق شراکت‌ها
- ۳۹۹.....بولیوی
- ۳۹۹.....کوبا
- ۴۰۱.....نیکاراگوئه
- ۴۰۱.....ونزوئلا
- ۴۰۲.....گشایش‌هایی برای نفوذ
- ۴۰۳.....برزیل
- ۴۰۴.....مکزیک
- ۴۰۶.....کلمبیا
- ۴۰۷.....آرژانتین
- ۴۰۸.....چه چیزی در خطر است؟ -
- ۴۰۹.....یادداشت‌ها و ارجاعات -

۴۱۷	۱۵. روسیه و آمریکای لاتین: مرز جدید برای ژئوپلیتیک، فروش تسلیحات و انرژی.....
۴۱۷	مقدمه.....
۴۱۹	روابط روسیه و آمریکای لاتین.....
۴۲۰	ژئوپلیتیک و تصورات روسیه از آمریکای لاتین از ۲۰۰۳.....
۴۳۳	ابزارهای سیاست خارجی روسیه.....
۴۳۸	نیکاراگوئه و ونزوئلا.....
۴۴۴	نتیجه‌گیری.....
۴۴۶	یادداشت‌ها و منابع.....

فهرست جداول

۶۳	جدول ۱: تجارت روسیه با کشورهای در میانه در ۲۰۱۶ - ۲۰۱۰ (میلیون دلار).....
۶۴	جدول ۲: تجارت روسیه به تفکیک شرکای اصلی در میانه در ۲۰۱۶ (میلیارد دلار).....
۱۸۶	جدول ۳: آمار تجارت دوجانبه روسیه و پاکستان (میلیون دلار).....
۲۹۰	جدول ۴: سرمایه‌گذاری‌های عمده شرکت‌های روسی در آفریقا.....

فهرست نمودارها

۳۸۷	نمودار ۱: مجموع تجارت روسیه، ایالات متحده و چین با کشورهای آمریکای لاتین و کارائیب (۲۰۰۶-۲۰۱۰).....
۳۹۳	نمودار ۲: صادرات تسلیحات به کشورهای آمریکای لاتین و کارائیب (۲۰۱۷-۲۰۰۰).....

فهرست تصاویر

۱۰۸	تصویر ۱: عملیات‌های نظامی روسیه در سوریه (۲۰۱۶-۲۰۱۵).....
۴۰۴	تصویر ۲: میدان سرخ مسکو به عنوان پس‌زمینه یک پروفایل خودکار در توییتر.....

مقدمه

به دلیل روبه‌رویی با حجم زیادی از مطالب درباره سوگیری سیاست خارجی فدراسیون روسیه و فراز و فرودها، آن در تعامل یا تضاد با غرب، شاید بتوان گفت که به‌نوعی به مشاهده سیاست خارجی و در کل روابط روسیه، در دوگانه پر تنش روسیه - غرب (به‌طور عمده، اتحادیه اروپا و ایالات متحده) عادت کرده‌ایم. در واقع، بخش قابل توجهی از مطالعات علاقه‌مندان به موضوعات مربوط به سیاست خارجی فدراسیون روسیه، بر درک، به روسیه اختصاص یافته است و شمار زیادی از آثار تولید شده درباره جوانب سیاسی، اقتصادی سیاست جهانی به روسیه می‌پردازد. این آثار به‌طور سنتی بیشتر به تحولات روابط روسیه و غرب پرداخته‌اند. اما نکته در اینجا است که درک و تحلیل جامعی از سیاست خارجی روسیه فقط با تمرکز بر غرب محقق نمی‌شود؛ به عبارت دیگر باید گفت که سیاست خارجی فدراسیون روسیه فقط به غرب یا به‌طور دقیق‌تر، به منطقه یورو - آتلانتیک خلاصه نمی‌شود؛ سایر نقاط جهان نیز در درجه سیاست‌گذاران روسیه قرار گرفته است و به‌ویژه در سال‌های اخیر شاهد تقویت مناسبات این کشور با نواحی بوده‌ایم که تنها در دهه‌های دور در زمان اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی به کانون توجه و به موضوع پرداخت سیاست‌گذاران کمونیست در فضای جنگ سرد¹ تبدیل شده بود.

فهم سیاست خارجی روسیه فقط براساس روندهای موجود در روابط پرفراز و نشیب آن با اروپای غربی و آمریکای شمالی باعث می‌شود که بخش قابل توجهی از تلاش‌های خارجی این کشور در عرصه دیپلماتیک و برای سایر کشورها و مناطق مهم جهان نادیده گرفته شود و تصویر ذهنی ناقصی از تکاپوی دیپلماتیک این کشور ایجاد شود؛ بنابراین، پرداختن به مناسبات

میان روسیه و بسیاری از کشورهای دیگر در حوزه‌های سیاسی، امنیتی، تجاری، فرهنگی و غیره، اقدامی لازم به منظور فهم جامع‌تر از مناسبات خارجی حاکمان مسکو است.

هدف از گردآوری و ترجمه مطالب ارائه‌شده در این اثر نیز پاسخ به پرسش‌هایی درخصوص مسیر سیاست خارجی غیر یورو-آتلانتیکی روسیه است که در چنددهه اخیر، به‌ویژه دهه گذشته، بیشتر مورد توجه کانون اصلی نخبگان و سیاست‌گذاران خارجی فدراسیون روسیه قرار گرفته است و پرداخت جدیدی به جوانب گوناگون این مسیر در سیاست خارجی را که مهم‌ترین ویژگی‌های آن، برخورداری از اهداف غیرایدئولوژیک و بیشتر در حوزه اقتصادی به منظور کسب رانده و تولید ثروت است، اقتضا می‌کند.

کتاب حاضر نیز عرصه‌ای از روابط این کشور با جهان می‌پردازد که به جهت تمرکز رسانه‌ای بر روابط سنتی روسیه با آسیای میانه، اروپای شرقی، اروپای غربی و ایالات متحده، به‌طور معمول کمتر به آن توجه می‌شود. این مناطق در پنج‌محدوده منتخب در جهان، عبارت‌اند از خاورمیانه، آسیای جنوبی، آسیای جنوب شرقی، آفریقا و آمریکای لاتین. هریک از این مناطق جغرافیایی به دلیل داشتن ساختارهای سیاسی، ظرفیت‌های اقتصادی، بافت فرهنگی و سنت‌های اجتماعی مختص خود، چارچوب منحصربه‌فردی را با صرف‌نظر از امکان‌پذیری‌های گوناگون برای شکل‌گیری سیاست خارجی و برقراری روابط میان روسیه و کشورهای خود ارائه می‌دهد و روسیه نیز با آگاهی از فرصت‌ها و چالش‌های هر منطقه، از ابزارهای متعددی برای سیاست خارجی خود در سطوح مختلف برای پیشبرد اهداف و تأمین منافع در زمینه‌های گوناگون استفاده می‌کند.

مجموعه مقالات تشکیل‌دهنده این کتاب به سیاست خارجی فرمانطقه‌ای روسیه یا به تعبیر روسیه‌ای‌ها، خارج دور، می‌پردازد و در این راستا، مهم‌ترین اهداف، فرصت‌ها و چالش‌های سیاست خارجی مسکو را شناسایی، زمینه‌ها و سطوح پرداخت آن را در نقاط مختلف جهان تعیین، جوانب گوناگون آن را نقد و تحلیل و همچنین در جاهایی، چشم‌اندازهای این مناسبات در آینده را ترسیم می‌کند.